

PRÁVNÍ OCHRANA VYNÁLEZŮ V ANGLII V XVI. – XVIII. STOLETÍ (Studie z dějin patentního práva)

Stanislav Balík

Jednou z nepostradatelných součástí moderních právních řádů, ať už buržoazních či socialistických, je právní ochrana vynálezů.

Tato ochrana, kterou jsme si zvykli pokládat za zcela běžnou a přirozenou, nebyla vždy samozřejmostí. Vyvíjela se po staletí, v některých evropských státech (Benátky, Nizozemí, Anglie, Francie) už od XV. či XVI. století. Stejně jako jiné jevy v oblasti práva, byla i ona historicky podmíněna. Souvisela do značné míry především se snahou států o rozvoj průmyslové výroby, rozvoj, opírající se mimo jiné o zavádění nových výrobních postupů a o realizaci vynálezů.

I

Výrazným příkladem státu, usilujícího důsledně o zavádění nových výrobních metod a o vybudování vlastní výroby v rozličných odvětvích, byla *A n g l i e*.

Angličtí králové, vědomi si patrně toho, že Anglie je ve srovnání s Nizozemím, Francií atd. zemí hospodářsky málo vyvinutou,¹⁾ se snaží už od počátku XIV. století jednak podporovat anglické řemeslníky, jednak získávat řemeslníky cizí.

Protože se už v souvislosti s tím vyskytují v historickém vývoji různé instituce a právní formy realizace tohoto úsilí, připomínající některými svými rysy právní formy ochrany vynálezů, za jejichž předchůdce bývají někdy považovány, pokládáme za vhodné seznámit čtenáře i s nimi podrobněji. Tím nehodláme pochopitelně prozatím řešit otázku oprávněnosti názorů o "příbuznosti" či "posloupnosti" – obrazně řečeno – všech těchto forem a institucí. Tímto problémem se hodláme zabývat v budoucnosti ve zvláštní studii.

O tomto úsilí svědčí už královská proklamace z r.1327, v níž král slibuje, že "propůjčí výsady (franchises) valchářům, tkalcům, barvířům a jiným výrobcům látek, kteří žijí hlavně z tohoto řemesla, kdekoli

¹⁾ F o x H.G., Monopolies and Patents. A Study of the History and Future of the Patent Monopoly, Toronto, 1947, str.30.

bude o tyto výsady požádáno."²⁾ O několik let později, r. 1331, byla první taková výsada udělena flanderskému tkalci Janu Kempeovi. Po této výsadě, skýtající oprávněnému právo vykonávat a učit v Anglii své řemeslo,³⁾ následovala výsada brabantským tkalcům r. 1336⁴⁾ a další výsady nizozemským tkalcům a soukeníkům.⁵⁾ Zákonným podkladem této soustavné ekonomické politiky se stal statut Eduarda III. (11,5) z r. 1337, který stanovil mimo jiné: "Všichni tkalci z cizích zemí, ať jsou z jakéhokoli kraje, kteří přijdou do Anglie, Irska, Walesu a Skotska, jež jsou v králově moci, aby žili v těchže zemích, zvolíce si místo, kam chtějí, nechť přijdou bezpečně...a nechť jsou pod královou ochranou a záštitou; a za tím účelem, aby řečení tkalci měli větší vůli přijít a žít zde, náš svrchovaný pan král jim propůjčí tak mnohé a takové výsady, jaké je mohou uspokojit." Výsledkem této politiky bylo postupné vybudování anglického textilního průmyslu a jeho evropské prvenství v XVI. a XVII. století.

Stejnými prostředky se angličtí králové pokoušeli i o rozvoj jiných průmyslových odvětví: Např. už v r. 1324 byla dána výsada německým horníkům,⁶⁾ r. 1368 delftským zvonařům, r. 1440 Janovi ze Schiedamu a jeho společníkům, zabývajícím se ve velkém výrobu soli způsobem, v Anglii dosud neznámým,⁷⁾ r. 1452 skupině českých horníků s výslovným poukazem na jejich "lepší znalost dolování (meliores scientiam in Mineris)"⁸⁾ atd.

Tyto výsady, udělované v souladu s královskou politikou povzbuzování nových nebo zaostávajících odvětví, měly v rámci této politiky chránit přistěhovalé řemeslníky i s jejich rodinami a spolupracovníky. Požadavek ochrany vystupuje v nich výrazně do popředí. Mluvíme proto o výsadách ochranných či o ochranných listech (letters of protection). Současně s osobní ochranou zaručovala výsada oprávněnému a jeho spolupracovníkům právo vykonávat

2) G o m m e A., Patents of Invention. Origin and Growth of the Patent System in Britain, London, 1948, str. 9-10.

3) Srv. H u l m e E.W., History of the Patent System under the Prerogative and Common Law, LAW QUARTERLY REVIEW 12/1896, str. 142.

4) I n l o w E.B., The Patent Grant, Baltimore, 1950, str.16.

5) G o m m e, Patents, str.10.

6) G o m m e, Patents, str.9.

7) I n l o w, Patent Grant, str.16.

8) R y m e r Th., Foedera, conventiones, litterae et cujuscunque generis Acta publica, inter Reges Angliae et alios quovis Imperatores, Reges, Pontifices, Principes, vel Communitates, ab ingressu Gulielmi I in Angliam, A.D. 1066, ad nostra usque tempora, XI, London, 1727, str.317.

dané řemeslo, a to po stanovenou dobu a v místě, které si oprávněný mohl zpravidla sám vybrat.

Ochranné výsady byly ve starší době zpravidla nevýlučné a souvisely "se zaváděním činností v Anglii neznámých nebo známých málo."⁹⁾

Ochranné výsady nevýlučné neskýtal y oprávněnému výhradné právo na výrobu a prodej určitého zboží.¹⁰⁾ Oprávnění se naopak zavazovali zpřístupnit své znalosti i jiným lidem tím, že měli zaměstnávat anglické poddané a vyučit je svému řemeslu: např. už Kempe měl "učit své řemeslo". Podobně se zavazoval r. 1449 John Utynam přivést cizí odborníky, aby se královi poddaní "mohli pustit do práce a vydělávat si na živobytí a časem se naučit a být s to sami vyrábět řečené sklo a čas od času tam vyučit jiné v této znalosti a umění."¹¹⁾

Vzhledem k odlišnému chápání pojmu "novosti" (novelty) zaváděných postupů nelze ochranné výsady ztotožňovat s pozdějšími patenty na vynálezy.¹²⁾ Rozdíl mezi ochrannými výsadami a pozdějšími patenty na vynálezy spočívá v tom, že u patentů na vynálezy jde o ochranu poznatků, získaných vlastní intelektuální činností vynálezců, zatím co u ochranných výsad se počítá s poznatkem, přenesenými odjinud, přičemž ochranná výsada není spojena s výlučným právem na výrobu a obchod.

Počínaje XIV. stoletím začínají angličtí králové udělovat různým anglickým městům výsady na výhradnou výrobu určitých výrobků: např. Worcester dostal takovou výsadu r. 1315, o třináct let později ji obdržel Norfolk. Za Jindřicha VIII. (1509-1547) ji získala města Norwich, Bridgeport, York a r. 1534 naráz celá skupina měst (Worcester, Evesham, Droitwich aj.). S výsadami tohoto druhu se setkáváme i za Jindřichových nástupců. Připomínáme zejména statut z r. 1555 (Filip a Marie, 1-2, 14), zaručující městu Norwich výlučné právo na výrobu neapolských atlasů a barchetů.¹³⁾

Tyto výsady, usilující rovněž o rozvoj anglického průmyslu, měly charakter monopolů, protože zaručovaly oprávněným městům výlučné právo výroby daného zboží.

Potřeba ochrany řemeslníka, jeho rodiny a spolupracovníků, zdůrazňovaná hlavně ve výsadách ze XIV. století, postupně slábne. Místo ní vystupuje do popředí požadavek odměnění osob,

9) I n l o w, Patent Grant, str.16.

10) I n l o w, Patent Grant, str.15.

11) Srv. G o m m e, Patents, str.6.

12) G o m m e, Patents, str.10.

13) K tomuto a předchozím monopolům srv. F o x, Monopolies, str.40n.

kteře buď zavedly nějakou novinku, v Anglii dosud neznámou, nebo vynalezly něco nového. Odměnou v tom či onom případě mělo být udělení *m o n o p o l n í l i c e n c e* či, jinak řečeno, povolení k výlučné výrobě dané věci. "Není nic spravedlivějšího", píše r. 1565 Alžbětě I. naturalizovaný Ital Acontius (Giacopo Acontio), "než to, aby ti, kdož pátráním vynalezli pro veřejnost užitečné věci, měli plod svých práv a snažení, ježto opouštějí veškeré jiné způsoby výtěžku, mají mnohé výdaje s pokusy a často utrpí značnou ztrátu."¹⁴⁾

Odměňování vynálezců či osob, které zaváděly nové výrobní postupy a věci, v Anglii dosud neznámé, udělením oprávnění k jejich dočasné výlučnému zužitkování, se stalo v XVI. století nástrojem královské politiky rozvoje průmyslu. Ochranné výsady byly tak v XVI. a XVII. století, za Tudorovců a Stuartovců, nahrazeny výsadami monopolními, či prostě monopoly.¹⁵⁾

II

První monopolní výsady tohoto druhu se objevují v Anglii už v polovině XVI. století. Nejstarší z nich - na výrobu normandského skla - získal r. 1552 londýnský kupec Eduard Smyth. R. 1554 dostal monopolní výsadu na těžbu a zpracování kovů jistý Burchart Cranick. Obě monopolní výsady byly uděleny na dobu 21 let.¹⁶⁾

R.1561 byl udělen monopol Groyettovi a Lauryerovi na výrobu bílého mýdla po dobu 10 let.

Ucelená soustava průmyslových (výrobních) monopolů, označovaných v literatuře jako "*p r ů m y s l o v á m o n o p o l n í p o v o l e n í*" (*industrial monopoly licences*)¹⁷⁾ a zasahujících postupně téměř všechna odvětví anglického průmyslu,¹⁸⁾ se vytváří za Alžběty I. (1558 - 1603). Značnou zásluhu o to měl lord Burghley, usilující o dosažení ekonomické soběstačnosti Anglie.¹⁹⁾ Burghley navázal v tomto

14) *I n l o w*, Patent Grant, str.17n.

15) *F o x*, Monopolies, str.55.

16) Podrobněji k oběma srv. *F o x*, Monopolies, str.60n.

17) *W.S. H o l d s w o r t h*, A History of English Law, IV, London, 1945, str.345.

18) Seznam monopolů z let 1561-1570 spolu s rozbořem monopolů v letech 1570-1603 uveřejnil *H u l m e*, History, str.145n. Srv.dále *P r i c e W.H.*, The English Patents of Monopoly, Cambridge (USA), 1913, str. 142n., příloha B. se seznamem monopolů podle "Notes of Queen Elizabeth's Reign, by the Lord Treasurer Burghley".

19) Podrobněji k Burghleyově hospodářské politice srv. *C u n n i n g h a m W.*, The Growth of English Industry and Commerce in Modern Time. Pt. I. Mercantile System. Cambridge, 1921, str.53-84.

ohledu na své předchůdce, mezi nimiž vynikl např. kancléř Jindřicha VII. Morton, požadující v jednom ze svých parlamentních prohlášení, "aby se naši lidé (Angličané - S.B.) dali do práce v uměních a řemeslech, aby se naše království mohlo samo více vydržovat, aby byla odstraněna zahálka a aby bylo zastaveno odčerpávání peněz ze státní pokladny za cizí výrobky".²⁰⁾ Od poloviny XVI. století se monopoly stávají charakteristickým prvkem anglické ekonomiky.²¹⁾

Jejich podstatu definovali slavní angličtí právníci XVII. a XVIII. století takto:

Např. C o k e (Institutes, 3, 181, 85) popisuje monopol jako "královo nařízení nebo povolení, dané jeho propůjčením, poverením nebo jinak nějaké osobě nebo osobám nebo korporacím něco v ý l u č n ě (podtrženo mnou - S.B.) kupovat, prodávat, vyrábět, dělat nebo užívat, čímž nějaká jiná osoba nebo osoby nebo korporace mají být zbaveny volnosti a svobody, kterou předtím měly nebo jim má být bráněno v jejich zákonné činnosti." V jiné, stručnější definici (Reports, 11, 86b) říká též autor o monopolu: "Monopol je, když prodej nějakého zboží nebo výrobku je omezen na jednotlivce nebo určitý počet jednotlivců."

H a w k i n s (Pleas of the Crown, 79, 1) říká o monopolu: "Monopol je královské povolení nějaké osobě nebo osobám něco v ý l u č n ě (podtrženo mnou - S.B.) kupovat, prodávat, vyrábět, dělat nebo činit, čímž nějaká osoba má být zbavena svobody, již dosud měla nebo jí má bránit v její zákonné činnosti."

B l a c k s t o n e (Commentaries, 4, 12, 158) definoval monopol jako "králem dané povolení nebo výsadu kupovat, prodávat, vyrábět, dělat nebo užívat jakoukoli věc, čímž obecně je poddaný zbaven své svobody výroby nebo činnosti, již měl předtím".

I když se všechny tyto definice zaměřovaly v podstatě na monopoly, nezákonné z hlediska obecného práva a nebraly v úvahu výjimky, předpokládané zákonem o monopolech (Statute of Monopolies), je zřejmé, že pokládají za podstatný pojmový znak monopolu, ať už byl z hlediska právního řádu zákonný nebo nezákonný, výlučnost oprávnění, přiznaných monopolistovi.

Už z citované C o k e - ovy definice je patrné, že monopoly byly udělovány panovníkem. Právo udělovat monopoly jako odměnu vynálezciům či osobám, zavádějícím nějakou novinku (výrobní postup aj.), bylo součástí královské moci, pokládalo se za královskou prerogativu: "Zdá se zřejmé," píše H a w k i n s (Pleas of the Crown, 79, 6), "že král může dát někomu na přiměřenou dobu platné povolení k výlučnému užívání ně-

²⁰⁾ M a r t i n, W., The English Patent System, London, 1905, str. 11.

²¹⁾ I n l o w, Patent Grant, str. 15.

jakého umění, vynalezeného nebo vneseného oprávněným do tohoto království".²²⁾ Bylo uznáváno i obecným právem za předpokladu, že králem poskytnuté monopoly se týkaly věcí, "prospěšných státu". Pokud se královské oprávnění udělovat monopoly pohybovalo v mezích daných obecným právem i Velkou listinou svobod, bylo právním řádem respektováno.

Monopoly, jejichž počet během druhé poloviny XVI. a první poloviny XVII. století se velmi rozrostl, lze rozdělit do několika kategorií. Např. F o x,²³⁾ když mluví o patentech, zaručujících výlučné právo na určitou činnost, rozeznává čtyři skupiny. Pro naši analýzu vývoje ochrany vynálezů v Anglii jsou důležité dvě z nich, a to:

a) patenty, zaručující výlučné využití vynálezů, přičemž podle anglického práva mohlo jít nejen o domácí vynálezy, ale i o poznatky, přenesené jako "n o v é" do Anglie odjinud,²⁴⁾ a

b) patenty, zaručující monopolní výrobu v tradičních, již dříve zavedených odvětvích. Právě tyto monopoly měli na mysli výše citovaní angličtí právníci.

I n l o w²⁵⁾ mluví v této souvislosti o patentech (zaručujících monopolní činnost) obchodních (commercial), výrobních (manufacturing) a tzv. průmyslových (industrial), spjatých s vynálezy.

S tímto rozdělením lze v zásadě souhlasit. Domnívám se však, že by bylo vhodné zpřesnit jejich označení a mluvit místo o patentech či monopolech výrobních a průmyslových spíše o monopolech živnostenských (v anglickém názvosloví výrobních, manufacturing) a o patentech na vynálezy, vynálezeckých (v anglické terminologii průmyslových, industrial), tj. patentech na výlučné využití vynálezu.

Patenty, udělované vynálezci, staly se postupně²⁶⁾ formou odměny i ochrany nového vynálezu v zájmu vynálezce, protože:

1. mu dávaly výlučné právo vynalezenou věc po určitou dobu vyrábět a hospodářsky zužitkovat a

2. současně s tím po tuto dobu vylučovaly všechny ostatní z výroby dotyčné věci.

²²⁾ Je to patrně např. z Darcy v. Allin (1602) nebo z Clothworkers of Ipswich's Case (1615). Srv. dále projev Francise B a c o n a ve sněmovně obcí. D' E w e s Sir Simonds, Journal of all the Parliaments during the Reign of Queen Elizabeth, London, 1682, str. 644; P r o t h e r o G.W., Select Statutes and other Constitutional Documents ... of Elizabeth and James I., Oxford, 1913, str. 112; P r i c e, English Patents, str. 154n., příloha 4.

²³⁾ F o x, Monopolies, str.62n.

²⁴⁾ Na to, že pro nedostatek popisného názvosloví nelze přesně rozlišit patenty na vynálezy od patentů na "importované" novinky, upozornil nověji znovu F o x, Monopolies, str.62.

²⁵⁾ I n l o w, Patent Grant, str.12.

²⁶⁾ Srv. I n l o w, Patent Grant, str.13.

"Právně-politickým zdůvodněním... právní ochrany vynálezu poskytnutím subjektivních práv b y l v ž d y a stále je společenský zájem na tvorbě a společenském využívání vynálezů, poskytování subjektivních práv, uspokojujících i zájmy individuální, slouží stimulaci tvorby a využívání."²⁷⁾ Mezi společenské zájmy počítá např. D a v i e s²⁸⁾ obecné blaho národa, potlačení nezaměstnanosti, obranu státu, výchovu odborníků, dostatek zboží, povzbuzení vývozu.

Proto se vyžadovalo, aby osoba, již byl patent na výlučné využití vynálezu udělen, zavedla výrobu, výrobní postup či vynález v zemi dosud neznámý. Oprávněný měl během stanovené doby (pohybovala se od 2 měsíců do tří let) zavést a využít výrobu. Pokud se tak nestalo, byl patent odvolán.²⁹⁾ Např. proklamací Tajné rady z dubna 1639 byly odvolány "všechny patenty na nové vynálezy, které nebyly dány do užívání během tří let od data udělení."³⁰⁾ Dále byl povinen zaměstnávat a vyučit anglické poddané svému "umění".³¹⁾ Tento požadavek zachovávají i nečetné patenty z období anglické republiky (jako např. patent Jeremy Buckovi z r. 1651). Jeho uplatnění mělo zabezpečit rozšíření nového poznatku i výrobu nových věcí, i když se tak mělo dít po určitou dobu pod kontrolou oprávněného.

Uvedené povinnosti oprávněných svědčí o tom, že patenty na výlučné využití vynálezu měly napomáhat rozvoji anglického průmyslu a hospodářství.³²⁾ V tomto směru sehrály nepochybně pokrokovou úlohu.

III

Později se však historické podmínky značně změnily. Zatím co zprvu se výlučné právo vyrábět nějakou věc týkalo jen nových vynálezů a výrobních postupů, později se rozšířilo i na ostatní předměty a výrobní

²⁷⁾ Tuto formulaci jsem převzal do stati z recenze doc. dr. Karla K n a p a, CSc., jemuž bych chtěl na tomto místě vyslovit dík nejen za cenné připomínky, ale i za upřímný zájem o tuto studii.

²⁸⁾ D a v i e s D.S., Further Light on the Case of Monopolies, LAW QUARTERLY REVIEW 48/1932, str.98.

²⁹⁾ A k e r m a n C., L'obligation d'exploiter et la licence obligatoire en matière de brevets d'invention, Paris, 1936, str.206.

³⁰⁾ G o m m e, Patents, str.12.

³¹⁾ Ustanovení o tom se vyskytovalo už v prvních tudorovských patentech, jako byl např. patent Henry Smythovi z r.1552 atd.

³²⁾ H o l d s w o r t h, History, IV, str.345.

postupy.³³⁾ Rovněž okruh osob, požívajících výlučného práva na výrobu určité věci se značně rozšířil. Zatím co původně mohl získat právo na výlučné využití určité věci (vynálezu) pouze vynálezce nebo osoba, zavádějící do Anglie nové poznatky, postupně si je mohl koupit každý, kdo měl k tomu potřebné prostředky, postavení nebo styky.³⁴⁾ Za této situace se monopoly mohly stát a staly prostředkem k soustředění výroby i obchodu v rukou omezeného počtu společností nebo jednotlivců z řad kupců, vyšší feudální šlechty,³⁵⁾ královských milců³⁶⁾ atd.

V této souvislosti mluvíme o hospodářských (průmyslových a obchodních) monopolech.

U těchto monopolů, udělovaných "z milosti" panovníka (byť i za panovníkovu "přízeň" bylo často nutno hodně zaplatit), i u jejich vývoje v Anglii za absolutismu a za buržoazní revoluce je třeba se na chvíli zastavit, neboť i v tomto případě jde o formu, nezřídka směřovanou s právními formami ochrany vynálezu.

Monopoly tohoto druhu se staly, na rozdíl od patentů na ochranu a výlučné využití vynálezů, vážnou překážkou dalšího rozvoje hospodářství v Anglii.³⁷⁾

To muselo nezbytně vést k boji proti monopolům, vedenému buržoazií, která měla životní zájem na svobodě obchodu a průmyslového podnikání. Její boj proti monopolům "...byl tedy bojem za svobodný kapitalistický vývoj, který zastaralý politický režim rdousil."³⁸⁾

Tento zápas propukl za Alžběty I. počátkem sedmdesátých let XVI. století. R. 1571 napadli v rozpravě o podpoře finanční vládě monopoly někteří "troufalí, opovážliví a smělí (audacious, arrogant, and presumptuous)" členové parlamentu.³⁹⁾ Člen sněmovny obcí Bell prohlásil mimo jiné, že pomocí monopolů "jen několik (lidí - S.B.) zbohatlo a mnoho zchudlo".⁴⁰⁾ Protože kritika monopolů se pokládala za projev ne-

33) Srv. projev Sira Roberta W r o t h a v parlamentě r. 1601. F o x, Monopolies, str.71.

34) Koruna se nepochybně snažila využít jejich prodeje k naplnění státní pokladny. Srv. F o x, Monopolies, str.70.

35) K o s m i n s k i j L.A. aj., Anglijskaja buržuaznaja revoljucija 17v. Moskva, 1954, str.65.

36) Klasickým příkladem monopolů tohoto druhu byl Essexův monopol na sladká vína.

37) F o x, Monopolies, str.72.

38) M o r t o n A.L., Dějiny Anglie, Praha, 1950, str.161.

39) D' E w e s, Journal, str.151.

40) C o b e t t W., Parliamentary History of England, I, London, 1806, str.735.

spokojenosti s královskou mocí,⁴¹⁾ byl Bell předvolán před Tajnou radu a důrazně pokárán: "Máme vám dát na srozuměnou přání Jejího Veličenstva, v tom směru, že její královská moc nemá být brána v potaz, pokud jde o platnost patentů."⁴²⁾

Vážnější povahy nabylo vystoupení sněmovny obcí r. 1597, kdy byla královně předložena adresa o udělování monopolů. Parlamentní rozpravu o monopolech však odvrátil královnin slib, že monopoly budou přezkoumány z hlediska právního.⁴³⁾

Dočasné uklidnění bylo však jen klidem před bouří. Už v listopadu 1601 předkládá v parlamentě Lawrence Hide návrh zákona, nazvaný "An Act for the explanation of the Common Law in certain cases of Letters Patents". Cílem zákona mělo být odstranění potíží, vyvolaných monopoly a obnovení svobody obchodu v souladu s obecným právem.⁴⁴⁾

Požadavek použití obecného práva jako "prubířského kamene" při zkoumání zákonnosti byl velmi důležitý. Jednak jako důkaz toho, že i Angličané XVII. století pokládají obecné právo za záruku svobody a zákonnosti, jednak proto, že obecné právo - i když připouštělo výjimky ve prospěch vynálezů a nových poznatků - bylo v zásadě proti monopolům.

V souvislosti s Hideovým návrhem došlo v parlamentě k ostré rozpravě o monopolech. Jak říká I n l o w,⁴⁵⁾ šlo v ní o jednu z nejdůležitějších bitev v britských ústavních dějinách, protože se v ní střetly protikladné zájmy obchodníků a průmyslníků, královských právníků a právníků obecného práva, malých obchodníků a velkých monopolistů. Ve hře byly konec konců i zájmy královniny.

Parlamentní debatu zahájil Spicer Burgess z Warwicku výpadem proti monopolistům, kteří, týrajíce jeho město, se odvolávají na prerogativu, jež, jak se sarkasticky vyjádřil, "je tak transcendentní, že se ... (mezera v původním textu - S.B.) poddaného nemůže o ni ucházet."⁴⁶⁾

Na tento výrok odpověděl Francis Bacon. Zastává zájmy koruny, prohlásil: "Královna jako náš svrchovaný vládce (sovereign) má jak rozšiřující tak omezující pravomoc. Neboť svou královskou mocí (Prerogative) předně může osvobodovat věci, omezené statutárním právem nebo jinak, a za druhé, svou prerogativou může omezit věci, které jsou svo-

41) H o l d s w o r t h, History, IV, str.347.

42) ACTS OF THE PRIVY COUNCIL, New Series, XXXII(1601-1604), str.237.

43) C o b e t t, Parliamentary History, I, str.906.

44) F o x, Monopolies, str.75.

45) I n l o w, Patent Grant, str.22.

46) D' E w e s, Journal, str.644.

bodné."⁴⁷⁾ V další části své řeči podal Bacon i charakteristiku jednotlivých druhů monopolů. V této souvislosti řekl mimo jiné: "Jestliže někdo ze svého vlastního důvtipu, píle nebo snažení objeví něco prospěšného pro stát, nebo přinese nějaký nový vynález, který každý poddaný tohoto království může užívat, Její Veličenstvo snad bude ochotno udělit mu výsadu, aby téhož užíval jen on sám nebo jeho zástupci po určitou dobu."⁴⁸⁾ I když se tu staví na roveň vynálezce (inventor) a osoba, která zavádí nějaký cizí poznatek (bringer in), neubírá to nijak Baconově klasifikaci na ceně. Naopak, jak později uvidíme, stala se i v této podobě úhelným kamenem dalšího vývoje patentního práva v Anglii.

Na obhajobu koruny proti kritice v otázce monopolů Bacon uvedl, že některé monopoly byly po r. 1597 podrobeny šetření a zrušeny.⁴⁹⁾ Zkoumáním zákonnosti monopolů se zabývaly:

a) soudy obecného práva na základě žaloby pro rušení vlastnictví (action of trespass),

b) finanční komora (Exchequer) na základě žaloby královského prokurátora (Attorney general) a

c) koruna na základě petice, podané přímo královně.

Všechny tyto orgány mohly nezákonný monopol zrušit.⁵⁰⁾

V závěru své řeči se Bacon postavil na stanovisko, uplatněné později v zákoně o monopolech (Statute of Monopolies) z r.1623/24 (čl.9), že vylučné právo na výrobu nebo obchod, dané společností nebo sdružením, není monopolem. Je jím však tehdy, bylo-li stejné vylučné právo poskytnuto jednotlivci.⁵¹⁾

Po tomto svém výkladu Bacon znovu důtklivě připomněl sněmovně: "Pravím, a pravím znovu, že bychom se neměli zabývat prerogativou Jejího Veličenstva nebo ji soudit..."⁵²⁾

Tím, že ve svém výkladu podtrhl monopoly na vynálezy či nové poznatky, pokusil se Bacon

1. zachovat královské moci právo udělovat monopoly (byť i se tato možnost měla týkat právě jen monopolů na vynálezy a nové poznatky) a

2. spojit korunu nikoli se všemi soupeřícími skupinami a vrstva-

47) D' E w e s, Journal, str.644.

48) D' E w e s, Journal, str.644.

49) D' E w e s, Journal, str.644.

50) D' E w e s, Journal, str.644.

51) D' E w e s, Journal, str.644.

52) D' E w e s, Journal, str.644.

mi, ale pouze s tou nejpokrokovější, s průmyslníky, s průmyslovou buržoazií. 53)

Baconovi se podařilo, ať už s tím počítal či nikoli, svým vystoupením rozdějit mínění sněmovny obcí. Ukazuje to průběh rozpravy, v níž někteří řečníci (jako např. Hastings a Hackwell⁵⁴⁾ z Lincoln's Inn, či návrhvatel zákona Hide⁵⁵⁾) zastávali umírněné stanovisko zejména také v otázce královské prerogativy, jiní naopak ostře napadali monopoly a monopolisty. Např. Francis Moore prohlásil, že monopol "...dává veškerý zisk do soukromých rukou a důsledkem toho všeho je žebrota a zbídačení poddaných... Žádný z královniných aktů" - řekl dále - "nebyl nebo není škodlivější samému Jejímu Veličenstvu, nenáviděnější poddanými nebo nebezpečnější pro stát než propůjčování těchto monopolů."⁵⁶⁾ V podobném duchu se vyslovil i jiný řečník, doktor Bennet.⁵⁷⁾

Během rozpravy vystoupil ještě jednou Bacon, který se postavil proti pojetí navrhovaného zákona s poukazem na to, že návrh zákona je nevhodný, protože, jak se vyjádřil, "všichni právníci vědí, že návrh, který je pouze vysvětlovací (expository), aby vyložil obecné právo, nic nestanoví..."⁵⁸⁾

Kromě už citovaného prvního Baconova projevu přednesl pozoruhodný výklad také lord Burghley.⁵⁹⁾ Zdůraznil, že ve sporu jde jednak o královskou moc, jednak o svobodu Angličanů. Porušení práva Angličanů na svobodnou výrobu a obchod není důvodem k pochybnostem o královské moci. I když Burghley připomněl důtklivě Bractonův výrok "Prærogativam nostram nemo audeat disputare", vyslovil se současně pro to, aby bylo nově upraveno, co královna může nebo naopak nemůže udělovat.

Burghleyovo i Baconovo vyjádření vytvořilo příznivé ovzduší i pro vystoupení královnino. O dva dny později předložil předseda sněmovny obcí Alžbětin dopis, v němž královna vyslovuje parlamentu dík za péči, věnovanou státním záležitostem a ujišťuje sněmovnu o svém odhodlání "chránit svůj lid před veškerým útlakem." Královna ve svém listě připustila omyly v některých patentech, což podle jejího mínění nebylo vrozenou vadou (malum in se) patentů jako takových. Zastávajíc názor

53) I n l o w, Patent Grant, str.23.

54) D' E w e s, Journal, str.648.

55) D' E w e s, Journal, str.645.

56) D' E w e s, Journal, str.645.

57) P r o t h e r o, Select Statutes, str.112-113.

58) D' E w e s, Journal, str.648.

59) D' E w e s, Journal, str.649.

že mají být chráněny jak zájmy koruny, tak zájmy poddaných, královna se vyslovila pro odvolání a pozastavení nežádoucích patentů. Zároveň slíbila, že v případě zamítnutí návrhu zákona nebudou platit žádné patenty, aniž by byly prozkoumány "pro dobro lidu podle práva."⁶⁰⁾

Po přečtení královnina dopisu vystoupil znovu Burghley, který potvrdil, že patenty jako takové nejsou "malum in se". Vycházeje z královnina slibu o přezkoumávání patentů, navrhl, aby se měřítkem jejich zákonnosti stalo obecné právo.⁶¹⁾

Burghleyův návrh, počítající s obecným právem jako jednou ze záruk svobody, naklonil sněmovnu definitivně k umírněnému stanovisku a vedl ke kompromisnímu řešení otázky monopolů a královské prerogativy.⁶²⁾

Královské moci se podařilo za cenu určitých ústupků odvrátit přijetí navrhovaného zákona a zachovat panovníkovo právo udělovat monopoly, byť i v poněkud omezené podobě.

Odpůrci monopolů dosáhli omezením královské moci jistého ústavního pokroku. Spočíval v tom, že posuzování zákonnosti monopolů přešlo z Tajné rady a Hvězdné komory na soudy obecného práva. Vezmeme-li v úvahu postavení Tajné rady a Hvězdné komory v Anglii, vidíme, že tímto opatřením byl oslaben vliv dvou významných pilířů absolutní monarchie. Oslabena byla i sama královská moc. O tom, že její možnosti při vydávání patentů o monopolech byly omezeny, jsem už mluvil. Navíc královna sama tím, že se vzdala práva uplatňovat listy k vynucení svých patentů (letters of assistance),⁶³⁾ se připravila o část své moci, oslabil právní sílu patentů a i možnost ovlivňovat důrazněji monopolní sféru.

Dosažený kompromis byl nepochybně v daných historických podmínkách anglického absolutismu počátku XVII. století značným pokrokem. Avšak, jak ukázala následující desetiletí, nebyl řešením konečným a tak zápas mezi stoupenci monopolů na jedné straně a jejich odpůrci na druhé straně pokračoval i za Stuartovců (Jakuba I. a Karla I.). Jeho průběh i po r. 1601 byl velmi dramatický.

Důležitým mezníkem se stalo už soudní rozhodnutí sporu *Darcy v. Allin*⁶⁴⁾ (označované také jako *Case of Monopolies*) r. 1602.

60) *D' E w e s, Journal, str.652; S t e e l e R., A Bibliography of the Royal Proclamations of the Tudor and Stuart sovereigns...1485-1714. I.England and Wales, Oxford, 1910, č.922.*

61) *I n l o w, Patent Grant, str.22n.*

62) *I n l o w, Patent Grant, str.24.*

63) *F o x, Monopolies, str.78; H u l m e, History, str.151.*

Soudnímu rozhodnutí v této věci předcházelo rozhodnutí vrchního soudního dvora (Court of King's Bench) ve věci *D a v e n a n t v. H u r d i s* (známé také jako *Merchant Tailor's Case*)⁶⁵⁾ r.1599, naznačující

1. záporné stanovisko obecného práva vůči monopolům (vyjma na vynálezy či nové poznatky prospěšné státu) a

2. možnost zrušení právních předpisů, zavádějících nezákonné monopoly, i když se opíraly, jako v tomto případě, o výsadní listinu (chartu), potvrzenou parlamentem.

K tomu, aby bylo možno zrušit i královské patenty na protiprávní monopoly, zbýval už jen krok.

Stal se jím rozsudek vrchního soudního dvora ve věci *Darcy v. Allin*. Byl to první případ zkoumání ústavnosti patentu z hlediska obecného práva.⁶⁶⁾

I když pro takové opatření by bylo možno nalézt vzor v minulosti (např. přezkoumání a zrušení patentu *Johna Peachie* na dovoz sladkých vín z Francie ve XIV. století.⁶⁷⁾), hraje rozsudek ve věci *Darcy v. Allin* významnou úlohu nejen v procesu omezování prerogativy, ale i ve vývoji moderního patentního práva. Pro jeho důležitost budeme se jím zabývat podrobněji.

Úkolem soudu bylo nejen rozhodnout *při*, ale vytvořit a vyvinout - s ohledem na královnin dopis a *Burghleyovo* prohlášení r. 1601 - teorii patentu,⁶⁸⁾ dát soudům pro budoucnost směrodatný precedent. O závaznosti případu i pro současníky svědčí mimo jiné fakt, že o něm referovali tak významní právníci a soudní zpravodajové jako *C o k e*, *N o y* a *M o o r e*.

Žaloba zněla na porušení monopolu na dovoz hracích karet, získaného žalobcem na podkladě královského patentu z r. 1598.

64) *A b b o t B.V., Decisions on the Law of Patents for Inventions, 1602-1833, Washington, 1887, č.1; D a v i e s, Further Light on the Case of Monopolies, str.394.*

65) Blíže k tomuto sporu srv. *F o x, Monopolies, str. 214n. a 311, App. I.* Žaloba zněla na vniknutí žalovaného do domu žalobce a na odnětí žalobcovy látky v hodnotě 20 liber.

Žalobce jako člen londýnské *Society of Merchant Taylors* byl podle jejího nařízení povinen odevzdat polovinu své látky ke zpracování členům společenstva.

Toto nařízení, opírající se o výsadní listinu společenstva, schválenou parlamentem, však žalobce porušil tím, že prodal více než polovinu látky nečlenu společenstva. V souladu s nařízením společenstva byl pak pokutován zabavením látky.

Soud v této souvislosti rozhodl:

1. že společenství svým nařízením zavedlo monopol a
2. že zákaz, zaručující výlučnou výrobu a obchod společenstva nebo jednotlivci s vyloučením ostatních, je protiprávní.

66) *I n l o w, Patent Grant, str.27.*

67) *F o x, Monopolies, str.59.*

68) *I n l o w, Patent Grant, str.27.*

Soud rozhodl ve prospěch žalovaného, který prodával hrací karty bez ohledu na zákaz, obsažený v patentu. Soud zrušil žalobcův patent na dovoz, výrobu a prodej hracích karet v království, protože:

1. vytvářel monopol a
2. porušoval zákony, přijaté parlamentem.

Předseda soudu P o p h a m,⁶⁹⁾ vycházející ze stanoviska, že patent odporuje svobodě podnikání, zabezpečené obecným právem, zdůvodnil rozhodnutí následujícími argumenty:

1. každé zaměstnání, které "odvrací zahálku a vyučuje mládež a muže v práci, je užitečné pro stát",

2. výlučné právo provozovat určité řemeslo škodí nejen řemeslníkům daného oboru, ale i ostatním poddaným, protože "cílem všech monopolů je soukromý zisk oprávněného",

3. královna byla v patentu podvedena, protože "... chtěla, aby sloužil obecnému blahu, zatím co (patent) byl použit k soukromému zisku oprávněného" a

4. podle mínění soudu "nikdy předtím nebyl takový patent vydán pod velkou pečetí a proto je to nebezpečná novinka."

Soudce tak vyzvedl ve svém výkladu dvě myšlenky, velmi důležité pro další vývoj monopolů a patentního práva:

předně, podtrhl v zájmu buržoazie, usilující o svobodu podnikání, doktrínu obecného práva v poměru k monopolům a

za druhé, použitím formule "královna byla podvedena" dal najevo, že soud bude nezávisle posuzovat tvrzení, uváděná v královských paten- tech a že bude rozlišovat mezi zákonem a neodpovědnou mocí.⁷⁰⁾

Není jistě třeba zdůrazňovat, že tato doktrína směřovala proti královské moci, že ji objektivně omezovala, podřizujíc i její rozhodování zákonu.

Z hlediska teorie patentního práva byl ve sporu Darcy v. Allin zdaleka nejdůležitější výrok zástupce žalované strany, F u l l e r a: "Kde někdo svým vlastním nákladem nebo úsilím nebo svým důvtipem nebo vynalézavostí zavede do království nějaké odvětví nebo vynález, směřující k podpoře odvětví, předtím nikdy neužívaného, a to pro dobro království;... v takových případech král mu může udělit monopolní patent na přiměřenou dobu než by se poddaní mohli naučit totéž, v očekávání dobra, které přináší svým vynálezem státu, jinak ne."⁷¹⁾

⁶⁹⁾ A b b o t, Decisions, I, č.1.

⁷⁰⁾ I n l o w, Patent Grant, str.28n.

⁷¹⁾ N o y W., Reports of cases taken in the time of Queen Elizabeth etc., 1656, str. 173n.

Tento úsudek, rozvádějící Baconův výklad ve sněmovně obcí r.1601, se pokládá za nejranější a nejlepší výklad cíle a rozsahu patentního práva.⁷²⁾

I když nebyl okamžitě vtělen do rozhodnutí soudu, byl posléze přijat soudci jako výklad základních zásad pro udělování patentů vynálezci.⁷³⁾

Plného a jednoznačného uplatnění se Fullerově tezi dostalo r. 1615 v soudní při, označované jako *C l o t h w o r k e r s o f I p s w i c h ' s C a s e*.⁷⁴⁾ Žalobu podali mistři a představení společenstva krejčích v Ipswichi. Odvolávajíce se na královskou výsadní listinu, podle níž nikdo neměl vykonávat krejčovské řemeslo bez vyučení, žádali potrestání žalovaného pro porušení tohoto pravidla. Soud rozhodl,

1. že uvedené ustanovení je nezákonné a

2. že král může sice tvořit korporace a udělovat jim právo řídit řemeslo a vydávat nařízení, že však korporace nesmějí vytvářet monopoly, protože monopoly odporují právu každého poddaného na svobodnou činnost;⁷⁵⁾

3. dále, že "... kdyby někdo uvedl nový vynález nebo nové odvětví do království v nebezpečí svého života, vynaložení svého jmění a kapitálu, atd. nebo, kdyby někdo udělal nový objev něčeho, v takových případech král může ze své milosti a přízně náhradou za jeho náklady a práci mu propůjčit chartou, že pouze on bude užívati takového řemesla nebo obchodu po určitou dobu, protože zpočátku lid království je nevědomý a nemá znalost nebo zručnost toho používat; ale, když tato smlouva vyprší, král nemůže na to dát nové povolení."⁷⁶⁾

Soudní rozhodnutí v *C l o t h w o r k e r s o f I p s w i c h ' s c a s e* bylo důležitým krokem ve vývoji monopolů a patentního práva, protože:

1. ve srovnání s rozhodnutím ve věci *Darcy v. Allin* dále omezilo královskou moc v možnosti udělit nové povolení (patent, monopol) po uplynutí starého,

2. zachovalo průmyslové povolení (industrial grant), známé už ve středověku, pro budoucí právní vývoj" jako zákonné vlastnické právo

72) *C o m m e*, *Patents*, str.2.

73) *C o m m e*, *Patents*, str.2.

74) *A b b o t*, *Decisions*, I, č.6.

75) *A b b o t*, *Decisions*, I, č.6.

76) *A b b o t*, *Decisions*, I, č.6.

(as a legitimate property right),⁷⁷⁾ i když toto povolení, zaměřené na pravý a původní vynález, je užší než široce pojaté průmyslové povolení středověké:

3. soud se ve svém rozhodnutí snaží použitím slov, "a new invention and a new trade" odlišit importované poznatky od vynálezu (invention) či nového objevu (new discovery) jako výsledků intelektuální činnosti. Tímto úsilím stojí soud pevně na stanovisku obecného práva, rozlišujícího mezi osobou, zavádějící nový poznatek (bringer in, institutor), na jedné straně a objevitelem (discoverer) či vynálezcem (inventor) na straně druhé.⁷⁸⁾ Zajímavé je, že zákon o monopolech (Statute of Monopolies), přijatý o několik let později, používá formulace "první a pravý vynálezce (first and true inventor)", který však v anglické praxi vyžadoval rozšiřující výklad⁷⁹⁾ ve smyslu soudního rozhodnutí v *Clothworkers of Ipswich's case*.

Udělení patentu se v tomto soudním rozhodnutí chápe jako projev panovníkovy "milosti a přízně (grace and favour)". I když se toto pojetí věci uplatňuje i v jiných evropských zemích, bylo už ve své době krokem zpět oproti benátské praxi.⁸⁰⁾ To však nemění nic na skutečnosti, že rozhodnutím v *Clothworkers of Ipswich's case* se obecné právo co do systému a zásad dostalo do stadia, z něhož vychází anglické patentní právo v celém dalším vývoji.

Anglické soudy, postupující od *Davenant v. Hurdis* (1598) k *Darcy v. Allin* (1602) a posléze ke *Clothworkers of Ipswich's case* (1615), omezily, jak jsme viděli, královskou moc a zkoumaly monopoly a patentní právo z hlediska obecného práva. Další krok měla udělat legislativa.

IV

Stalo se tak zákonem o monopolech (Jakub I., 21, 3) z r. 1623. I tento zákon byl výsledkem rozhořčených bojů, probíhajících již v prvních desetiletích vlády Stuartovců, od r. 1603 až do vydání zákona.

Zápas mezi stoupenci a odpůrci monopolů byl velmi ostrý, plný zvratů, naklánějících mísky vítězství hned na tu, hned na onu stranu.

⁷⁷⁾ I n l o w, Patent Grant, str.29.

⁷⁸⁾ H u l m e E.W., On the History of Patent Law in the Seventeenth and Eighteenth Centuries, LAW-QUARTERLY REVIEW 18/1902, str. 280. Dále jen "H u l m e, History of Patent Law".

⁷⁹⁾ H u l m e, History of Patent Law, str.281.

⁸⁰⁾ Např. už benátský dekret z r.1474 chápal vynálezceova práva jako práva subjektivní, vznikající faktem vynálezu a uznané a chráněné na podkladě formální registrace.

Zatím co poslední leta Alžbětiny vlády lze charakterizovat jako období ústupků královské moci v oblasti monopolů, nástup Jakuba I. na anglický trůn tuto perspektivu nesliboval. "Příchod Stuartovců neznamenal žádný odklon od tradičního monopolisty."⁸¹⁾

Jakub I. (1603-1625) sice po svém nástupu zrušil řadu monopolů, šlo však spíše o opatření nového krále proti Alžbětiným milcům, než o projev zásadního rázu.

Dá se tak usuzovat mimo jiné i z faktu, že za Jakubovy vlády počet monopolů dále roste. S ním pochopitelně i projevy nespokojenosti. "Jako samotní upíři a pijavice monopolisté vyssávají životní síly a utlačují ty končiny, které by měly svobodně dýchat", prohlašuje ve sněmovně obcí Sir John Sackville.⁸²⁾ Člen Výboru pro stížnosti (Committee of Grievances) a slavný právník C o k e mu dramaticky sekunduje svým výrokem o tom, že "monopoly nyní rostou jako dračí hlavy, narůstají, jakmile jsou uřaty."⁸³⁾ Sir Edwin S a n d y s konstatuje ve sněmovně obcí, že veškeré zboží království není v rukou více než 200 osob.⁸⁴⁾

R. 1604 byl zřízen dokonce zvláštní vyšetřovací výbor, zvaný "Commissioners for suits to examine upon all applications for grants."

Přesto už na zasedání parlamentu r. 1604 se monopoly znovu stávají jednou z nejpřednějších otázek, projednávaných "Výborem stížností".

R. 1610 parlament předkládá králi petici ve věci monopolů. V červenci téhož roku byla králi odevzdána další petice a současně byl do parlamentního protokolu zaregistrován protest proti tomu, že královská moc nedodržela svůj slib, že otázky monopolů budou rozhodovány soudy obecného práva.⁸⁵⁾

Teprve potom král vydává prohlášení proti monopolům, potvrzující proklamaci z r. 1601 a posléze uveřejňuje tzv. "K n i h u m í l o s t i (Book of Bounty)". V ní se mezi věcmi proti zákonům uvádějí na prvním místě monopoly, zatím co mezi věcmi, které jsou naopak v souladu se zákony, se mluví o "návrzích nového vynálezu (Projects of new invention)". Mohou být udíleny za předpokladu, že neodporují zákonu, nejsou škodlivé státu či obchodu, nebo nejsou jinak nevhodné.⁸⁶⁾

I když se v "Knize milosti" ještě zdůrazňuje panovníkovo svobodné

81) I n l o w, Patent Grant, str.30.

82) R u s h w o r t h J., Historical Collections, I, London, 1721, str.23.

83) C o b e t t, Parliamentary History, I, str.1193.

84) K o s m i n s k í j, Anglijskaja buržuaznaja revoljucija, I. str.65.

85) I n l o w, Patent Grant, str.29.

86) F o x, Monopolies, str.96n.

rozhodování, jinými slovy, i když Jakub I. pokládá patenty za záležitost své "milosti a přízně", stojí v otázce přípustnosti či nepřípustnosti, lépe zákonnosti či nezákonnosti monopolů na stanovisku obecného práva.⁸⁷⁾ Současník C o k e se v této souvislosti zmiňuje - patrně právem - o vlivu soudního rozhodnutí ve věci Darcy v. Allin na královův postoj.⁸⁸⁾ Novodobý badatel hodnotí "Knihu milosti" slovy: "Uveřejnění Knihy milosti je důkazem toho, že královská moc držela krok s vývojovým procesem obecného práva." Usuzuje tak jistě právem, protože principy, o něž se "Kniha milosti" opírá a které došly svého plného uznání v Clothworkers of Ipswich's case r. 1615 i v zákoně o monopolech, byly vysloveny už Baconem v parlamentní rozpravě r. 1601 a rozvedeny Fullerem ve sporu Darcy v. Allin r. 1602. Mohly být proto vzaty královskou mocí na vědomí, i když patrně ne příliš ochotně.

Ať tak či onak, teoretické pozice královské moci a její praktické počínání nebyly ve sféře patentního práva v souladu.

V důsledku toho boj mezi stoupenci monopolů, podporovanými činností koruny, a odpůrci monopolů neztratil nic na své urputnosti ani soudním rozhodnutím v Clothworkers of Ipswich's case a dokonce ani vydáním zákona o monopolech. Naopak, bylo by spíš překvapením, kdyby první Stuartovci, přesvědčení o své absolutní moci "z boží milosti", a jejich stoupenci se vzdali bez boje.

Zápas se neodehrával jen před soudy obecného práva, ale i na půdě parlamentu.

Při jeho zasedání r. 1614 se monopoly dostaly několikrát na pořad jednání při různých příležitostech. Parlament dospěl přitom ke zjištění, že monopoly, určené původně - stejně jako daně - k řízení obchodu a průmyslu, se používaly, či lépe, zneužívaly k jiným účelům.⁸⁹⁾ Ještě důležitější však bylo to, že parlament se zabýval i svým oprávněním brát v potaz královské patenty na monopoly a případně je zrušit. Parlament se mohl v této souvislosti odvolat ústy Francise M o o r a dokonce na historické precedenty. Jedním z nich bylo zrušení monopolu Johna Peachieho na dovoz francouzských sladkých vín v 50. roce vlády Eduarda III.⁹⁰⁾

Své protimonopolní stanovisko však parlament už neměl kdy uplatnit, protože byl předčasně rozpuštěn.

⁸⁷⁾ S i l b e r s t e i n M., Erfindungsschutz und merkantilistische Gewerbeprivilegien, Winterthur, 1961, str.203.

⁸⁸⁾ F o x, Monopolies, str.91.

⁸⁹⁾ F o x, Monopolies, str.100.

⁹⁰⁾ Srv. Darcy v. Allin (1602) nebo C o k e, Reports, 11, 84.

V letech 1620-21 se v parlamentě znovu zvedla vlna nespokojenosti s monopoly. Byla namířena zejména proti Jakubovu milci vévodovi z Buckinghamu, který se snažil (do značné míry proti politice Baconově) získávat a využívat monopoly ve prospěch své rodiny.

Proto parlament rozhodl, že všechny patenty, na něž budou vzneseny stížnosti, mají být projednány výborem stížností, v němž neměly zasedat osoby, zainteresované na patentech.⁹¹⁾ Práva zasedat ve sněmovně měli být zbaveni všichni monopolisté, jejichž patenty byly napadeny stížnostmi.

Navíc - a to bylo nejdůležitější - počátkem r. 1621 se vyslovili pro vyšetřování monopolů dva největší angličtí právní zpravodajové (law reporters) *N o y a C o k e*. Hnutí, které takto vyvolali, se neomezilo jen na vyloučení Sira Gilese Mompessona a Sira Roberta Floyda ze sněmovny v březnu 1621,⁹²⁾ ale vedlo k předložení a po průtazích i ke schválení zákona o monopolech r. 1623 (Jakub I., 21, 3).

O povaze zákona o monopolech (Statute of Monopolies) není v literatuře jednoznačné mínění. Problém vytýčil mimo jiné velmi výstižně *H u l m e*⁹³⁾, když se pokusil odpovědět na otázku, zda šlo o zákon, obecné právo pouze vyhlašující či o zákon, který monopoly teprve nově upravuje.

Týž autor zastával názor, že "zákon se musí vykládat jako rekapitulace (shrnutí, recapitulating) omezení, vznesených obecným právem."⁹⁴⁾ Podobné stanovisko zastává také *I n l o w*⁹⁵⁾, podle něhož vydáním statutu došlo k uzákonění dřívější zkušenosti parlamentu a soudů obecného práva. *F o x*⁹⁶⁾ soudí, že zákon o monopolech není začátkem anglického patentního systému, který je plodem úsilí státu jak o řízení, tak o povzbuzování obchodu a průmyslu, uskutečňované mimo jiné i formou a pomocí výsad, patentů. Historickým předpokladem vývoje patentního práva nejen v Anglii, ale i ve Francii, se stala feudální absolutní monarchie, sjednocující stát politicky i ekonomicky (vytvářením jednotného národního trhu). Tomuto procesu napomáhal rozpad středověké organizace obchodu a výroby, vyvolaný zrodem a postupným rozvojem nových buržoazních vztahů v lůně feudální společnosti. *S i l b e r* -

91) JOURNALS OF THE HOUSE OF COMMONS, I, str.511.

92) JOURNALS OF THE HOUSE OF COMMONS, I, str.536 a 567.

93) *H u l m e*, History of Patent Law, str.280.

94) *H u l m e*, History of Patent Law, str.55.

95) *I n l o w*, Patent Grant, str.125.

96) *F o x*, Monopolies, str.124.

s t e i n⁹⁷⁾ zastává názor, že v zákoně o monopolech se projevil vliv Fullerových myšlenek a Knihy milosti. K vydání zákona i k jeho formulaci přispěly nepochybně nejen tyto zdroje, ale i Baconovo stanovisko v parlamentní rozpravě r. 1601, doplněné Fullerem a v této úplné podobě uplatněné nejen v Knize milosti, ale i v Clothworkers of Ipswich's case r. 1615.

Zákon nebyl otrockým převzetím použitých předloh, ale jeho tvůrci se pokoušeli o osobité řešení, zachycující současný stav. Nejen ve své době, ale i později byl významným zákonodárným aktem, pokoušejícím se řešit naléhavé problémy patentního práva a zaujímajícím v podstatě pokrokový, protimonopolní postoj mladé anglické buržoazie.

Protimonopolní hledisko vystupuje do popředí už v čl. I. zákona, zrušujícím obchodní a průmyslové monopoly (for the sole buying, selling, making, working or using) jako odporující zájmům království.

Výjimky z této zásady stanovily články V-VI, IX-XIV.

Velmi důležitý byl v tomto ohledu čl. X, týkající se monopolů na tisk (printing), střelný prach (saltpeter or gunpowder), výrobu děl a dělostřeleckého střeliva (ordnance or shot for ordnance). Jejich další zachování bylo v zájmu státu, jak se už dříve obecně uznávalo. Stačí připomenout řeč lorda Burghleye v parlamentě r. 1601 o monopolu na výrobu střelného prachu a bezvýhradný souhlas Dolní sněmovny s tímto monopolem.⁹⁸⁾ Ke zrušení monopolu na střelný prach došlo až za revoluce zákonem Karla I. (16, 21) z r. 1641. Avšak už o dva roky později, r. 1643, byl obnoven.⁹⁹⁾ Podobné, ne-li ještě pohnutější osudy měl i tisk.¹⁰⁰⁾

Zachovány měly být nadále: monopol na kamenec (čl. XI), monopol bratrstva hostinských v Newcastle-upon-Tyne na vydržování hospod, prodej vína a na prodej dopravu, plavení atd. různých druhů uhlí po řece Tyne (čl. XII), Mansellův monopol na výrobu skla a Maxwellův monopol na dopravu teletin (čl. XIII), Bakerův monopol na smalt a Dudleyův na tavení železné rudy (čl. XIV). Jaké důvody vedly k zachování těchto monopolů, není ze zákona zřejmé. Není vyloučeno, že tu sehrála svou úlohu nejrůznější hlediska, o nichž blíže nevíme.

97) S i l b e r s t e i n, Erfindungsschutz, str.204.

98) D' E w e s, Journal, str.653.

99) C u n n i n g h a m, The Growth of English Industry, I, str.61.

100) Srv. blíže B a l í k S., K některým institucím tiskového práva anglické buržoazní revoluce 1640-1660. ACTA UNIVERSITATIS CAROLINAE, Iuridica I, 1965, str.49n.

Mnohem důležitější hlediska se uplatnila nepochybně v člancích V. a VI., týkajících se patentů na nové užitečné vynálezy.

Čl. V. stanovil, že opatření zákona se nevztahují po dobu 21 let na patenty a povolení k výlučné výrobě nějakého druhu nového výrobku, udělené "prvnímu a pravému vynálezci nebo vynálezci (first and true inventor or inventors)". Ti mají zaručenou ochranu svých vynálezů a právo na jejich výlučnou výrobu a zpracování za předpokladu, že jde o "takové výrobky, jichž jiní v době vydání takových patentů a povolení neužívali (such manufactures which others at the time of making of such letters patents and grants did not use)" a že nejsou protiprávní, škodlivé státu (např. v důsledku zvyšování cen, poškozování obchodu) a nevhodné. Po dobu platnosti těchto patentů a povolení jsou všichni ostatní vyloučeni z výroby nového zboží (výrobků).

Čl. VI jednal o budoucích patentech a povoleních k výlučné výrobě. Měly být poskytovány za stejných podmínek (jaké předpokládá čl. VI), avšak jen na 14 (nikoli 21) let.

Tato úprava se stala základem moderního anglického patentního práva.¹⁰¹⁾

Články V a VI byly vítězstvím buržoazie, vítězstvím nových podnikatelů.¹⁰²⁾ Jak právem usuzuje H u l m e¹⁰³⁾, zákonem vůbec a těmito články zvláště se mělo předejít škodlivým patentům, přiznat výsady těm, kdo přispěli k zavedení nové výroby či výrobků a tím současně zbavit dvorní milce možnosti získat monopoly.

Přesto, že zákon a jmenovitě čl. V a VI navazují na ideje Baconovy, Fullerovy, na Knihu milosti i na rozhodnutí v Clothworkers of Ipswich's case a jsou tak logickým pokračováním koncepce obecného práva, přece jen se od nich do jisté míry liší. Podle H u l m a¹⁰⁴⁾ se rozdíly jeví především v tom, že obecné právo rozeznává dvě kategorie osob, jimž může být patent jako projev královské "milosti a přízně" udělen. Byly to jednak osoby, které zavedly nějakou novou věc do Anglie (bringer-in, institutor), jednak vynálezci či objevitelé (inventor, discoverer).¹⁰⁵⁾ Toto rozlišení došlo svého výrazu např. v Clothworkers

¹⁰¹⁾ H o l d s w o r t h, History, IV, str. 353; J e n k s E., A Short History of English Law, London, 1920, str. 130.

¹⁰²⁾ I n l o w, Patent Grant, str. 32.

¹⁰³⁾ H u l m e, History, str. 151, pozn. 1.

¹⁰⁴⁾ H u l m e, History of Patent Law, str. 280n.

¹⁰⁵⁾ Toto rozlišování se v patentech formálně nepromítá. Předrevoluční anglické právo nezná rozdílné patenty pro vynálezce a pro osoby, přinášející poznatky odjinud.

of Ipswich's case, kde se používá výrazu "invention and new trade" k odlišení vynálezu, jako výsledku intelektuální činnosti vynálezce, od poznatku, dovezeného či přineseného (importovaného) odjinud.

Zákon o monopolech volí výraz "první a pravý vynálezce (first and true inventor)." Přesně vzato, mohl by v tomto případě patent dostat jen vynálezce a nikdo jiný. Protože však slovo "to invent" znamená "to originate, to bring into use formally or by authority, to found, establish, institute or appoint", lze připustit rozšiřující výklad výrazu "first and true inventor" na "first and true inventor, founder or institutor of a manufacture".¹⁰⁶⁾

Další rozdíl tkvěl v tom, že před vydáním zákona musel žadatel o patent dokazovat ve své žádosti, že podnikl kroky k zavedení výroby, k realizaci svého vynálezu. Zákon nic takového nepožaduje.

Vliv obecného práva se promítl výslovně i v čl. II zákona, kde se stanoví, že veškeré monopoly (zejména také jejich platnost a účinnost) mají být zkoumány "podle obecného práva tohoto království a ne jinak (according to the common law of this realm and not otherwise)". Až do konce XVI. století (lépe do případu Darcy v. Allin) se vyšetřováním monopolů, jejich porušením atd. zabývaly jiné orgány (zejména Hvězdná komora a Tajná rada), nakloněné stíhat odpůrce monopolů "pro urážku tohoto našeho královského rozkazu (for contempt of this Our Royal command.". Uvážíme-li, že také rozhodnutí o zrušení královských patentů na monopoly záviselo v téže době na vůli jednoho z pilířů královské moci, Tajné radě, vidíme teprve, jakou cenu měl čl. II zákona a jeho precedentů pro demokratický vývoj patentního práva. Protože podle obecného mínění soudců "monopol byl *p r i m a f a c i e* proti obecnému právu",¹⁰⁷⁾ byl čl. II velkým vítězstvím odpůrců monopolů.

Slabinou zákona a příležitostí pro stoupence monopolů byl naopak čl. IX. Ponechával totiž nadále v platnosti výlučná práva (monopoly) sdružení a společností, založených "k udržování, rozšiřování nebo řízení nějakého obchodu zbožím (for the maintenance, enlargement or ordering of any trade of merchandise)". V tomto ustanovení se uplatnilo hledisko, hájené Baconem r. 1601. Přežívají v něm i středověké názory o úloze řemeslnických cechů. Jak silná byla dosud představa mnoha lidí o společenské prospěšnosti korporací a jejich kontrolních a řídicích funkcí, svědčí i případ Davenant v. Hurdis nebo Clothworkers of Ipswich's case.

Není vyloučeno, že právě toto vědomí ovlivnilo natolik tvůrce zá-

¹⁰⁶⁾ H u l m e, History of Patent Law, str. 281; A k e r m a n, L'obligation, str. 205.

¹⁰⁷⁾ H o l d s w o r t h, History, IV, str. 349.

kona, že ponechali v platnosti monopoly korporací dokonce i navzdory Velké listině svobod z r. 1215, zákonu Jindřicha VII. (12,6) z r. 1497 atd. Lze však stěží předpokládat, že by sami tvůrci zákona, navazující v tomto ohledu na Bacona, chtěli čl. IX umožnit únik z tíživých omezení zákona,¹⁰⁸⁾ i když královská moc této příležitosti bohatě využila.

Zákon o monopolech, jehož význam měla plně ocenit teprve budoucnost, nebyl přeceňován ani odpůrci monopolů, ani jejich stoupenci.

Např. podle C o k a měl zákon pouze deklaratorní ráz, byl pouze prohlášením zásad, známých už obecnému právu. Důkazem tohoto tvrzení měl být výklad těchto zásad v I n s t i t u c í c h (3,184), kde uvádí, že platný patent

1. se uděluje prvnímu a pravému vynálezci na věci ve své podstatě a v hlavních rysech nové, jejichž pojmovým znakem je "naléhavá nutnost" (urgens necessitas) a "zřejmá užitečnost" (evidens utilitas);

2. se uděluje nejvýš na 14 let,

3. nesmí být protiprávní a

4. nesmí být škodlivý státu nebo obchodu (např. zvyšováním cen) či jinak nevhodný (např. tím, že působí nezaměstnanost).

Stoupenci monopolů, vědomi si slabin zákona, nedali se jím natrvalo odradit.

Nelze se proto divit, že už v únoru 1625-26 musela sněmovna obcí znovu protestovat proti rostoucímu množství monopolů.¹⁰⁹⁾

VI

Stížnosti na monopoly byly předneseny také na zasedání Krátkého parlamentu na jaře 1640.¹¹⁰⁾

V srpnu 1640 se mluví o "množství monopolů a jiných patentů, jimiž jsou velmi zatěžovány výrobky a průmysl tohoto království k velké a obecné škodě... lidu" v "Prosbě dvanácti pairů o svolání nového parlamentu".¹¹¹⁾

V listopadu 1640 bylo sněmovnou obcí Dlouhého parlamentu přijato usnesení, že práva v ní zasedat jsou zbaveni

a) všichni monopolisté,

108) F o x, Monopolies, str.187.

109) R u s h w o r t h, Historical Collections, I, str.207.

110) R u s h w o r t h, Historical Collections, III, str.1134n.

111) G a r d i n e r S.R., The Constitutional Documents of the Puritan Revolution 1625-1660, Oxford, 1906, str.135.

b) osoby, které se podílely na monopolech nebo z nich měly nějaký prospěch a

c) ti, kdo se domáhali uvěznění a potlačení odpůrců monopolů.

Členům sněmovny se současně ukládala povinnost oznámit jména již známých monopolistů, zasedajících ve sněmovně.¹¹²⁾ V lednu 1641 byli skutečně vyloučeni ze sněmovny obcí někteří členové (Sandys, Webb, Wingham aj.) jako monopolisté.¹¹³⁾

Zmíněnému usnesení předcházela bouřlivá debata o monopolech. Jeden z vůdců parlamentní opozice John P y m kritizoval v listopadu 1640 (jeho řeč byla v podstatě opakováním projevu o monopolech v Krátkém parlamentě) ostře podporu monopolů se strany Tajné rady, Hvězdné komory a krále jako škodlivou a poukázal na těžké hospodářské i jiné důsledky existence monopolů.¹¹⁴⁾ Jiný řečník, John C u l p e p p e r, přirovnává monopolisty ke starozákonním "egyptským žábám", prohlásil o nich, že "jsou to pijavice, které vyssávají stát do té míry, že téměř upadl do stavu naprostého vyčerpání...Někteří z nich" - pravil dále - "se stydí za svá vlastní jména. Nosí masky, aby skryli znamení, která jim vtiskl znamenitý zákon posledního parlamentu krále Jakuba. Zahalují se názvem sdružení. Vytvářejí všeliká pravidla, která jim slouží k tomu, aby nás odírali a plnili své měšce. Jsou to lidé vlivní ... nejsou to drobní kupci, ale velcí obchodníci."¹¹⁵⁾

Monopoly byly pokládány za jednu z nejvážnějších příčin stávajících obtíží. Např. obyvatelé Londýna a některých okolních hrabství pokládají ve své petici z 11. prosince 1640 za jednu z příčin kritického stavu "množství monopolů a patentů."¹¹⁶⁾ O monopolech se mluví také ve **V e l k é r e m o n s t r a c i** z 1. prosince 1641.¹¹⁷⁾

Podobných stížností na monopoly bylo více. Požadavek jejich odstranění se ozýval často zejména v peticích a spiscích tzv. rovnostářů (levellers), hájících tak naléhavý požadavek drobné buržoazie.

Za revoluce - ať už se tak stalo pro kritiku v Dlouhém parlamentě či z jiných důvodů - počet monopolů silně poklesl. Nevymizely však úplně. Dá se tak soudit např. z protestu skupiny obchodníků a mydlářů proti monopolu Sira Bromfielda v srpnu 1653,¹¹⁸⁾ ze stížnosti starosty a

112) JOURNALS OF THE HOUSE OF COMMONS, II, str.24.

113) JOURNALS OF THE HOUSE OF COMMONS, II, str.70n.

114) R u s h w o r t h, Historical Collections, IV, str.21n.

115) R u s h w o r t h, Historical Collections, IV, str.33n.

116) G a r d i n e r, Constitutional Documents, str.140.

117) G a r d i n e r, Constitutional Documents, str.212, 221-222.

118) STATE PAPERS, Domestic, 1653, XXXIX, 68.

radních města Norwiche proti monopolu na poštovní službu, předložené lordu-protektorovi v březnu 1653-54¹¹⁹⁾ atd.

Podle F o x e¹²⁰⁾ pokračovaly vláda i obce přes kritiku v Dlouhém parlamentě v udílení protiprávních monopolů korporacím, i když se snažily omezovat je jen na případy, nevyvolávající odpor lidu.

Je zajímavé, že dokonce i v Dlouhém parlamentě se vyskytly hlasy (např. člen parlamentu Peyton), zastávající názor, že "zákonné jsou ty patenty, které nejsou ke škodě lidu (ad Damnum Populi) a kde je to dobré pro kupujícího i prodávajícího."¹²¹⁾ Tento názor, ovlivněný pravděpodobně Cokeovým stanoviskem v parlamentní debatě r. 1621,¹²²⁾ je pro vývoj otázky monopolů za revoluce příznačný.

VII

Patentní právo po revoluci navazuje na právní úpravu před r.1640. Teprve po revoluci, ve 2. polovině XVII. a v XVIII. století se plně uplatnily zásady, vypracované během XVI. a 1. poloviny XVII. stol., vyhlášené zákonem o monopolech a formulované krátce nato i C o k e m v "Institucích".

Královská moc upouští v tomto období od předchozí praxe prodlužování patentů na výlučné využití vynálezů, přidržujíc se důsledně výkladu monopolního zákona o jejich maximálním trvání a ponechávajíc řešení této otázky parlamentu. Tím se anglická praxe odlišuje v zásadě od kontinentální, která prodlužováním oprávnění vedla k postupné přeměně vynálezeckých výsad na živnostenské.¹²³⁾ Patenty byly nadále udílány jen vynálezci.¹²⁴⁾

Charakteristickým rysem vývoje patentního práva v prvních desetiletích po revoluci bylo postupné oslabování úlohy královské moci při udělování patentů. Ústavní tečkou tohoto vývoje se podle mínění řady autorů stala L i s t i n a p r á v z r. 1689 ustanovením, že "údaj-

119) STATE PAPERS, Domestic, 1653-54, LXVII, 71.

120) F o x, Monopolies, str.153.

121) D' E w e s (Sir Simonds), Journals from the Beginning of the Long Parliament to the Opening of the Trial of the Earl of Strafford. Vyd. W. NOTESTEIN, New Haven, 1923, str.248.

122) C o b e t t, Parliamentary History, I, str.1193.

123) S i l b e r s t e i n, Erfindungsschutz, str.206.

124) F o x, Monopolies, str.156.

né právo koruny zprostit od účinku zákonů nebo od výkonu zákonů... je nezákonné."¹²⁵⁾

V porevolučním období došlo také k rozšíření patentního práva o další důležité prvky, jako bylo

1. zpřesnění pojmu "new manufacture", užitého v zákoně o monopolech a

2. zavedení tzv. patentní specifikace (specification).

Vyjasnění a zpřesnění pojmu "new manufacture", vyskytujícího se v čl. VI zákona o monopolech a tvořícího předmět (subject-matter) patentní výsady,¹²⁶⁾ se stalo jedním z nejobtížnějších problémů nejen pro praxi, ale i pro vědu.

Obě, praxe i věda, byly postaveny především před úkol vymezit jak pojem "manufacture", tak pojetí "novosti".

Obtížnost řešení vyplynula z toho, že jak v zákoně o monopolech, tak v obecném právu se používalo různých výrazů, které nebyly blíže a přesněji definovány.

Např. v *Darcy v. Allin* (1602) kladl zástupce žalovaného *F u l l e r* důraz na slova "trade" (řemeslo, živnost) a "engine tending to the furtherance of a trade" (nástroj, prostředek, směřující k podpoře řemesla). "Kniha milosti" (1610) používá slovo "invention" (vynález). V *Clothworkers of Ipswich's case* (1614) se vyskytují výrazy "invention and new trade" (vynález a nové řemeslo) a "discovery" (objev). Zatím co podle *H u l m a*¹²⁷⁾ je zřejmé, že fráze "invention and new trade" měla sloužit k odlišení dovezeného výrobku či výrobního procesu (imported manufacture) od výsledku vynálezcovy intelektuální schopnosti (invention), není zcela jasné, co bylo míněno slovem "discovery". Zákon o monopolech (1623.24), přestože mluví o "vynálezci" či "vynálezci", nepoužívá slova "vynález" (invention), ale "manufacture". V *Edgubury v. Stephens* (1693) soud použil výrazu "new devices" (nová zařízení), předpokládaje jeho shodu s "new manufacture". Ve sporu *Cornish v. Keene* (1844) se soud staví na stanovisko, že slova "manufacture" a "invention" jsou obsahově shodná.

Nejdůležitější hledisko uplatnil koncem XVIII. století soudce *E y r e* ve sporu *Boulton v. Bull* (1794), kde prohlásil: "V argumentaci před soudem se připustilo, že slovo "manufacture" ve statutu má široký (extensive) význam; že se používá nejen na výrobky (things made), ale i na výrobu (výrobní proces, practice of making), na zásady, vne-

¹²⁵⁾ Srv. *T u r e č e k J.* a kolektiv, Výbor z textů ke studiu obecných dějin státu a práva, Praha, 1956, str.363.

¹²⁶⁾ *LAW OF ENGLAND*. Vyd. Earl.of Halsbury aj., XXII, London, 1912, str.135.

¹²⁷⁾ *H u l m e*, *History of Patent Law*, str.281.

sené do praxe nově (in a new manner), na nové výsledky, vnesené do praxe. Sledujme tento postup. Mezi výrobky můžeme zařadit především nové složeniny věcí (compositions of things), takové jako výrobky v nejvlastnějším smyslu slova; za druhé, všechny mechanické vynálezy, ať už byly vytvořeny k dosažení starých nebo nových výsledků (effects), protože nový mechanismus (a new piece of mechanism) je jistě výrobek. Jako výrobu (výrobní postup) můžeme zařadit všechny nové umělé způsoby působení rukama nebo nástroji v obecném užívání, nové postupy (processes, processes) v nějakém řemesle, dosahujícím výsledků, užitečných pro veřejnost.¹²⁸⁾

Toto stanovisko, vyjadřující nejúplněji obsah pojmu "new manufacture", bylo přijato i některými autory.¹²⁹⁾

Zákon o monopolech nemluvil v čl.VI o jakémkoli výrobku či výrobním postupu, ale výslovně o výrobku či výrobním postupu (manufacture) "novém" (new).

"Novost" (novelty) byla nezbytnou podmínkou udělení platného patentu. Současně se v zákoně také předpokládalo, že "jiní to (výrobek, výrobní postup - S.B.) v době vydání takových patentů a povolení nebudou užívat (others at the time of making such letters patents and grants shall not use it)".

Požadavek "novosti" se zdůrazňoval nejen před vydáním zákona o monopolech, jak nasvědčuje Baconův projev ve sněmovně obcí r. 1601, Fullerovo stanovisko ve sporu Darcy v. Allin (1602), v Knize milosti (1610) či v Clothworkers of Ipswich's case (1615), ale i po něm. Stačí připomenout Edgebury v. Stephens (1693) nebo Boulton v. Bull (1794). Velmi důrazně se v tomto směru vyslovil soudce Gibbs ve sporu Wood v. Zimmer (1815), když prohlásil: "Aby opravňoval člověka k patentu, musí být vynález nový pro svět (But to entitle a man to a patent, the invention must be new to the world)."

Pojetí "novosti" vynálezu nebylo však po dlouhou dobu jednoznačné, protože se připouštěl dvojitý výklad pojmu "vynález" (invention) a jeho ekvivalentů, jako "new manufacture" aj. Za vynálezy se totiž pokládaly nejen věci nebo výrobní postupy, vytvořené činností vynálezce, ale i věci či výrobní postupy, přenesené do Anglie odjinud. Pro historický vývoj je příznačné, že v XVI. a XVII. století se kladl důraz právě na druhou možnost.¹³⁰⁾ Co do pojetí "novosti" je zajímavý

128) Srv. Blackstone J., Reports of the Common Pleas, II, London, 1796, str.463.

129) Srv. např. LAWS OF ENGLAND, XXII, str.134.

130) Inlow, Patent Grant, str.133.

právě citovaný výrok soudce G i b b s e , omezující svou formulací "nový pro svět" výklad naopak pouze na první možnost, tj. na vynálezy jako výsledky činnosti vynálezce.

Zdokonalení věcí, již dříve známých, se původně nepokládalo za vynálezy. Např. C o k e soudí (s odvoláním na Bircot's case z r.1573) ve svých I n s t i t u c í c h (3,184), že zdokonalení věci již známé neopravňuje k získání patentu. Za restaurace bylo toto stanovisko převzato a rozvedeno jistým Yarrantonem.¹³¹⁾

Y a r r a n t o n se pokusil r. 1661 bez úspěchu získat patent na výrobu cínovaných plátů. Nepodařilo se mu to, protože patent na stejnou výrobu byl už předtím udělen W. C h a m b e r l a i n o v i a D. D u d l e y o v i. Přesto, že patentovaná výroba nebyla vůbec zahájena, a přes ustanovení patentu, že patent bude zrušen v případě, že výroba "není nový vynález žadatelů (is not a new invention of petitioners)", byl po uplynutí 14 leté lhůty patent obnoven ve prospěch původních žadatelů. Yarranton proto předložil písemný rozbor, v němž položil několik zásadních otázek:

1. zda je patent platný, když oprávnění od jeho vydání nic neučinili,
2. zda by byl platný v případě, že by cínované pláty vyráběli i jiní,
3. zda nejsou zrušeny patenty na výrobu různých druhů skla, když se s:lo vyrábělo už dříve.

Yarranton vycházel ve svém pojednání ze zákona o monopolech. Zdůrazňoval především, že podle zákona mohou být patenty udíleny jen na nové vynálezy, nikoli na pouhá "zdokonalení". Králi přísluší za této podmínky právo udílet patent na dobu 14 let. Yarrantonovo stanovisko tak bylo shodné nejen se zákonem, ale i s Cokeovým míněním.

Yarrantonovo vystoupení mělo za následek, že bylo postupně upuštěno od vydávání tzv. "překážejících" (obstructive) patentů, umožňujících oprávněným bránit zavedení nějaké průmyslové výroby. Praxe však nepřijala jeho a Cokeovo stanovisko ve věci patentů na zdokonalení již známých věcí. Cokeova autorita byla citelně otřesena v Morris v. Branson (1776), kde se upouští od stanoviska v Bircot's case (1573), zamítavého vůči patentům na zdokonalení. Obdobné stanovisko zaujímají soudy i v pozdějších rozhodnutích, jako např. bylo Boulton v. Bull (1795), nebo Ralston v. Smith (1865), kde lord W e s t b u r y prohlásil mimo jiné: "Vaše Lordstva jsou si dobře vědoma toho, že díky širokému výkladu, danému slovu 'manufacture', zahrnuje nejen výrobky, ale také prostředky k jejich výrobě; proto dodatkem k vyrobené věci bude zahr-

¹³¹⁾ Podrobněji o Y a r r a n t o n o v ě pojednání srv. H u l m e , History of Patent Law, str.281n.

novat nový nástroj nebo novou kombinaci strojnictví, bude zahrnovat nový postup nebo z d o k o n a l e n í s t a r é h o p o s t u p u (podtrženo mnou - S.B.)"¹³²⁾

Předmětem patentní ochrany se mohla stát za určitých okolností také nová složenina (new composition), i když její části samy o sobě byly známé již dříve. Lze tak usuzovat ze soudních rozhodnutí z XVIII. a XIX. století, jako např. ve sporu Boulton v. Bull (1795), Huddart v. Grimshaw (1803), Hill v. Thomson (1817), Brunton v. Hawkes (1821) aj.

Jak už jsem výše uvedl, "novost" výrobku či výrobního postupu byla podstatnou podmínkou platnosti patentu.

Patent se stal neplatným, jestliže veřejnost o patentovaném výrobku či výrobním postupu věděla už před vydáním patentu v důsledku předchozího použití. Předchozí veřejné užití vynálezu rušilo patent, protože:

1. bylo v rozporu s ustanovením zákona o monopolech (čl. VI) o tom, že patent má být poskytnut pouze na takové vynálezy, "které jiní v době vydání patentů nebo povolení nebudou užívat (which others at the time of making such letters patents and grants shall not use)",

2. bylo v rozporu se samotným patentem, požadujícím, aby vynález byl nový co do veřejného užívání a

3. bylo důkazem veřejné znalosti patentu.¹³³⁾

Otázku, co je "předchozí užití" (prior use) a kdy má za následek zrušení patentu, vyřešily během XVIII. a XIX. století soudy, které dospěly v zásadě k závěru, že:

a) k předchozímu veřejnému užití (public use) musí dojít na veřejnosti, i když zdaleka nemusí jít o takové místo, jako tržiště atd. (dá se tak usuzovat z rozhodnutí ve sporu Carpenter v. Smith z r. 1842);

b) vynález nemusí být používán veřejností, ale, že stačí, aby byl otevřeně vyráběn, jak ukazují rozhodnutí ve sporech Carpenter v. Smith (1841), Heath v. Smith (1845) atd., nebo vystavován v obchodě či dílně (dá se tak usuzovat z Humpherson v. Syer z r. 1887), aby všichni dělníci znali výrobu (podle Saxby v. Gloucester Wagon Co. z r. 1883) atd.;

c) o veřejné užití nejde v případě předvedení modelu třem nebo čtyřem osobám (Lewis v. Marburg z r. 1829), užití vynálezu před osobami, zaměstnanými při jeho výrobě (Morgan v. Seaward r. 1837, Bentley v. Fleming r. 1844 atd.), nebo osobami, které mají ověřit způsobilost vynálezu;

d) veřejný prodej vynalezeného výrobku se pokládá za veřejné užití, způsobující neplatnost patentu a

¹³²⁾ I n l o w, Patent Grant, str.136.

¹³³⁾ LAWS OF ENGLAND, XXII, str.142n.

e) že, zatím co veřejné užití výrobku či metody za těchto podmínek je důvodem neplatnosti patentu, nesloužilo podle Dolland's case z r. 1766 naopak jako důkaz prvenství vynálezu jeho tajné užívání vynálezcem.

Z toho, co bylo řečeno, vysvítá, že v Anglii se nejen v XVI., ale i v XVII. a XVIII. století uplatňuje názor, že "nové" je to, co se dosud v zemi neužívalo, bez ohledu na to, zda šlo o věc vynalezenou nebo přenesenou odjinud. Pokud došlo před vydáním patentu k veřejnému prodeji vynalezené věci nebo ke zveřejnění jejího popisu, ztrácel vynález svou "novost".¹³⁴⁾

Veřejnost mohla být o vynálezu informována také předběžnou publikací (prior publication). Jak vyplývá z výroku Lorda Mansfielda ve sporu Liardet v. Johnson (1778), že (to, co bylo známo veřejnosti před datem patentu, má být dostupné všem,¹³⁵⁾ měla předchozí publikace za následek neplatnost patentu.

Zatím co utajení vynálezu před vydáním patentu mělo chránit vynálezce před ztrátou vynálezu v důsledku ztráty jeho "novosti", bylo naopak utajení vynálezu po vydání patentu nežádoucí. Aby vynálezu mohli po uplynutí patentní lhůty využít i jiní, bylo nutno vynález po vydání patentu zveřejnit.

Během XVI. a částečně i XVII. století bylo uveřejnění a zejména také rozšíření vynálezů umožněno tím, že majitel patentu byl povinen zavést výrobu a vyučovat anglické dělníky.

Tento způsob uveřejnění vynálezu byl po dlouhou dobu pokládán za postačující. Tím si vysvětlíme, proč zejména v raných obdobích vývoje patentního práva koruna nevyžadovala ani popis vynálezu (tzv. specifikaci), ani jinou formu písemného vysvětlení vynálezu.¹³⁶⁾

Uvedená forma, uplatňující se úspěšně zejména v podmínkách řemeslné malovýroby, stala se postupně brzdou průmyslového rozvoje Anglie. Kapitalistickému podnikateli totiž nešlo o vyučení dělníků, ale o to, získat popis vynálezu, který by umožnil zavést jeho výrobu.

Tuto možnost měla poskytnout tzv. specifikace,¹³⁷⁾ kterou lze vymezit jako úplný a podrobný popis vynálezu, srozumitelný vyučenému dělníku natolik, aby mohl věc vyrábět bez dalších pokusů. Takový popis, oddělený od patentu, se stal podmínkou platnosti patentu.

134) Silberstein, Erfindungsschutz, str.207, pozn.43.

135) Hulme, History of Patent Law, str.287.

136) Hulme E.W., On the Consideration of the Patent Law, Past and Present, LAW QUARTERLY REVIEW 13/1897, str.313.

137) Podrobtěji k patentní specifikaci a jejímu vývoji srv. Gomme, Patents, str. 25n.

Za první doložený případ specifikace se pokládá specifikace, spojená s patentem Johna Nasmitha z r. 1711. Nasmith sám ve své žádosti o patent na výrobu léků z melasy se o specifikaci nezmiňuje. S největší pravděpodobností ji dokonce přes úřední výzvu odmítl předložit před vydáním patentu. Dá se tak usuzovat z úřední zprávy státního zástupce Sira Edwarda Northleaye. "Žadatel", píše se ve zprávě, "nepokládá za bezpečné popsat, v čem spočívá nový vynález, ale navrhuje, že, jakmile bude patent vydán, zajistí, aby popis s jeho podpisem a pečetí byl zapsán u kancléřského soudu..."¹³⁸⁾ Královna s tím vyslovila svůj souhlas v příkazu státnímu zástupci¹³⁹⁾ a Nasmith dostal patent na výlučné užívání svého vynálezu "takovým způsobem a s takovými surovinami, jakmile bude prokázáno, že je to nový řečený vynález, písemně s podpisem a pečetí řečeného Johna Nasmitha a zapsáno u našeho vysokého kancléřského soudu během šesti kalendářních měsíců od data těchto listin."¹⁴⁰⁾

Slíbená a předepsaná specifikace byla ve stanovené lhůtě skutečně předložena a zaregistrována.

Nebylo by správné předpokládat, že myšlenka specifikace vznikla izolovaně od předchozího vývoje.

Jak ukázal Gomme,¹⁴¹⁾ už během XVII. století byla vydána řada patentů, do nichž, ať už z iniciativy vynálezců nebo na žádost koruny, byl vložen popis vynálezu (převzatý zpravidla z textu vynálezcovy žádosti o patent). V této souvislosti je možno připomenout např. patenty Elliota a Meyseye z r. 1613, Crumpeův z r. 1618, Fordův z r. 1642 atd. Zvláštní pozornosti zasluhuje patent Simona Sturtevantova z r. 1612, v němž se - v souladu se žadatelovým slibem - poskytuje monopol na vynález, "jak je popsán v dodatku nebo jak má být úplněji popsán v pojednání."¹⁴²⁾ Téhož roku se požaduje v patentech R. Bernewellovi a J. Usherovi přeložení modelů (v obou případech vodních čerpadel) a v Usherově dokonce alternativně "popis, aby zůstal a byl k dispozici, jak náš řečený kancléř shledá za vhodné." Popis, který by bylo možno pokládat za nejstarší patentní specifikaci, nebyl nalezen. Několik patentů s podobnými klauzulemi bylo vydáno také r. 1614. Předložení modelu se požaduje také v patentu markýzi z Worcesteru r. 1663. V patentu P. Clowderlymu a druhům se požaduje předložení "takového písemného

138) G o m m e, Patents, str.34.

139) Ke znění příkazu srv. H u l m e, Consideration, str.316.

140) G o m m e, Patents, str.34.

141) G o m m e, Patents, str.27n.

142) G o m m e, Patents, str.31.

vyličení celého tajemství...tak, aby mistr tkadlec byl po přečtení řečeného popisu s to účinně drhnout... shora zmíněná hedvábí."¹⁴³⁾

K obecnému přijetí praxe¹⁴⁴⁾, poprvé uskutečněné v Nasmithově případě r.1711, nedošlo ihned. Z více než 150 patentů v letech 1711-1739, kdy se konečně praxe ustálila, byla specifikace zapsána v necelé pěti-
ně případy. Důležitou úpravu vnesl do praxe patentního práva Champio-
nův patent z r. 1723. Podle specifikací klauzule tohoto patentu (uží-
vané až do r. 1883), se patent zrušoval, nebyla-li specifikace zapsána
ve stanovené lhůtě.

Specifikace nebyla přijímána se všeobecným souhlasem. Nasvědčuje
tomu návrh zákona r. 1793, předpokládající utajení specifikace a její
zápis až po vypršení patentu, nebo akty parlamentu, umožňující provést
zápis specifikace až dodatečně.

V souvislosti s tím, že podle zákona o patentním právu z r. 1852
(Viktorie 15-16, 83) nabýval vynálezce práv, vyplývajících z patentu,
již dnem podání žádosti, bylo dovoleno vynálezci v zájmu ochrany své-
ho prvenství předložit "úplnou" specifikaci už se žádostí.

Přes tuto úpravu i pokusy o zrušení specifikace se praxe předklá-
dání a registrace podrobného popisu vynálezu během stanovené lhůty po
udělení patentu udržela až do r. 1883.

Tehdy byla také odstraněna několik století stará patentní proce-
dura,¹⁴⁵⁾ jejíž složitost, těžkopádnost a nákladnost tak plasticky vy-
líčil *D i c k e n s* v povídce "A Poor Man's Tale of a Patent."

Závěr

První patenty vynálezci a osobám, které zavedly nové výrobní po-
stupy, dosud v zemi neznámé, se objevují v Anglii v polovině XVI. sto-
letí. Tyto patenty zaručují oprávněným jako "odměnu" právo na výlučné
využití vynálezu nebo přenesené novinky. Od těchto patentů je třeba
odlišovat výsady na monopolní výrobu věcí již známých a monopoly ob-
chodní, či, jinak řečeno, monopoly hospodářské, udělované "z milosti"
panovníka.

Obě tyto formy byly praxí po určitou dobu směřovány. Teprve během
dlouhého zápasu, vedeného jednak na půdě parlamentu, jednak na soudech
obecného práva, došlo k odlišení monopolů hospodářských od patentů na

¹⁴³⁾ *G o m m e*, Patents, str.33.

¹⁴⁴⁾ K vývoji specifikací klauzule a praxe srv. *G o m m e*, Patents, str.34.

¹⁴⁵⁾ Její podrobný popis podává např. *G o m m e*, Patents, str.17n.

vynálezy, udělovaných vynálezům nebo osobám, přinášejícím nové poznatky.

Základní zásady patentního práva byly zformulovány parlamentem na konci XVI. a počátkem XVII. století a soudní praxí během XVII. a XVIII. století.

Jak ukázal heslovitě už H u l m e,¹⁴⁶⁾ v XVI. a na počátku XVII. století, v podmínkách rozkládajícího se feudalismu, se uplatňovaly následující zásady:

1. k udělení patentu se požaduje zavedení výroby,
2. koruna nepožaduje formální objasnění vynálezu,
3. platnost patentů na dodatky je sporná,
4. požaduje se doklad prvenství vynálezu či nového poznatku v království,
5. prodej výrobku před vydáním patentu nevedí.

Na přelomu XVII. a XIX. století, v době rozvoje kapitalistického průmyslu, se postupně prosazují následující zásady:

1. požaduje se písemné objasnění vynálezu,
2. nepožaduje se důkaz toho, že vynález funguje,
3. právo připouští patenty na dodatky,
4. požaduje se přesvědčivý důkaz absolutní novosti vynálezu,
5. předchozí prodej výrobku má za následek neplatnost patentu,
6. začíná se uplatňovat názor, že vynálezce má právní nárok na patent, byla-li splněna podmínka absolutní "novosti" vynálezu. Dá se tak podle mého názoru usuzovat nepřímo z výroku soudce G i b b s e ve sporu Wood v. Zimmer (1815): "Aby o p r a v ň o v a l člověka k patentu, musí být vynález n o v ý p r o s v ě t (podtrženo mnou - S.B.)."

¹⁴⁶⁾ H u l m e, Consideration, str.318.

LEGAL PROTECTION OF INVENTIONS IN ENGLAND IN THE 16th TO 18th CENTURIES

(A study from the History of Patent Law)

Stanislav Balík

(Summary)

In the opening part of his article on the legal protection of inventions in England in the 16th to 18th centuries, the author discusses such institutions, as, for example, protective privileges of craftsmen and monopoly privileges of the towns, which are reminiscent of patents and sometimes are being confused for them.

In the second part the author outlines the developments in this particular field in 16th century England where the idea was raised of remunerating inventors or individuals introducing some novelty.

This progressive trend was forced into background by the granting of monopoly licenses for already introduced production and for trading. Protracted and stubborn struggle was waged against this type of monopolies (Parts III, IV, V and VI) during the reign of Elisabeth I, under the Stuarts and during the Revolution. Eventually it resulted in a suppressions of the monopolies and in the gradual development of the principles of legal protection of inventions. An important role was played in this respect by parliamentary debates, the Monopoly Act of 1623/24 and judicial decisions.

In Part VII of his study the author discusses the development of patent law after the Revolution, the basic trends, the principles and the legal forms of patent protection.

In conclusion the author compares the two stages in the development of patent law in the given period and their contribution to the formation of a system of legal protection of inventions.